

AgEcon SEARCH
RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

A magyar élelmiszer-gazdaság „válságteljesítménye”

MIZIK TAMÁS

Kulcsszavak: mezőgazdaság, élelmiszeripar, kereskedelmi többlet, válság
JEL-kód: Q02, Q17

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A válságok a gazdaság egészét érintik, azonban a hatásuk mértéke eltérő az egyes ágazatokban. A legutóbbi két, Magyarország szempontjából érdemi hatással bíró válság (a globális pénzügyi válság 2008-ban és az Oroszország elleni embargó 2014-ben) kapcsán látható volt, hogy a nemzetközi agrárkereskedelem értékben és mennyiségben is csökkent, valamint a mezőgazdasági termékek ára jellemzően nőtt, különösen 2007-ről 2008-ra. Magyarországnak már 2004 előtt is külkereskedelmi többlete volt az agrártermékekből, ami az EU-csatlakozást követően jelentősen bővült. A cikk célja annak vizsgálata, hogy az élelmiszer-gazdaság teljesítményére hogyan hatottak az elmúlt időszak válságai. Az eredmények azt mutatják, hogy ez sok tényezőtől függ, például az előállított termékek típusától (nyersanyag vagy feldolgozott termék, romlandó vagy nem romlandó áru stb.), illetve a kereskedelmi integráció szintjétől. Ennek érdekében a cikk áttekintést nyújt a magyar mezőgazdaság és az élelmiszer-gazdasági külkereskedelem teljesítményéről. Mivel Magyarország erősen integrálódott az EU közös piacába, így elsősorban a többi tagállammal kereskedik, a legfontosabb külkereskedelmi partnere Németország. Ezt termékszinten vizsgálva megállapítható, hogy a nyersanyagok aránya magasabb az exportoldalón (gabonafélék és olajos magvak) az importoldalhoz képest (például hús és húsfélék vagy a különféle cukrászati készítmények). Az eredmények alapján a Covid-19-járvány hatása más volt, mint a két korábbi válságé. A szállítási nehézségek ellenére a magyar kivitel bővült, ami növekvő kereskedelmi többletet eredményezett. Másrészt a nemzetközi élelmiszerárak is stabilak maradtak. Mindez összességében előnyös volt Magyarországnak számára, mivel a belföldi keresletet jelentősen meghaladó termelés magas élelmiszezbiztonságot eredményezett, ráadásul nőtt a kereskedelmi többlet nagysága is.

BEVEZETÉS

Az élelmiszezbiztonság (*food security*) és – főleg a fejlett országokban – az élelmiszer-biztonság (*food safety*) egyre fontosabbá válik. Az emberiség élelmezése jelenleg is komoly kihívás, ami a közeljövőben még jelentősebbé válik. A világ népessége 2050-re várhatóan eléri a 10 milliárd főt, és a jelenlegi, intenzív inputfelhasználásra épülő gazdálkodási rendszerek már nem lesznek fenntarthatók a különféle negatív

környezeti hatásai miatt, mint például az erdőirtás, a vízhiány, a talaj kimerülése és az üvegházhatású gázok kibocsátásának növekedése (FAO, 2017). A kedvezőbb termelési adottságokkal rendelkező országok (beleértve a mezőgazdasági területet, a munkaerőt, a tőkét és a megfelelő időjárási körülményeket) nagyobb valószínűséggel lesznek önellátók. Ami a külkereskedelmi többletet illeti, az agrár-élelmiszeripari (a későbbiekben röviden agrár-) ágazat hozzájárulhat a nettó valutabevételek (*net*

foreign exchange) növeléséhez. Minél magasabb a megtermelt/előállított termékek hozzáadott értéke, annál nagyobb lehet a nettó valutabevételek nagysága. Ezért az exportoldalon a magas hozzáadott értékű termékek kivitelére, valamint az importoldalon az alapanyagok behozatalára történő törekvés a nemzetközi kereskedelmi sikerek elérése szempontjából kulcsfontosságú. A külkereskedelem teljesítményét azonban számos más tényező is erősen befolyásolhatja, beleértve a különböző válságokat. Az elmúlt két évtizedben az emberiség számos, mezőgazdasághoz kapcsolódó válsággal szembesült. A legjelentősebbek az állatokkal kapcsolatos különböző járványok voltak (sertésinfluenza, száj- és körömfájás, madárinfluenza – H5N1, afrikai sertéspestis stb.). Az európai mezőgazdaság esetében meg kell említeni az elmúlt két évtized három, globális szintű hatással bíró válságát, amelyek a 2007–2008 közötti pénzügyi világválság, az EU Oroszország elleni szankciói és az ellenszankciók 2014-ben, valamint a Covid-19-pandémia 2020-ban. Ezek a válságok a gazdaság más ágazatait is sújtották/sújtják, valamint a hatásaik eltérőek voltak az agrárszektorban.

A pénzügyi válság a mezőgazdasági termékárak gyors és jelentős mértékű emelkedését eredményezte, amelyek 3-5-szörösükre nőttek 2003-hoz képest, valamint a legszegényebb háztartások vásárlóerejének drasztikus csökkenését okozta (Von Braun, 2008). Ebben jelentős szerepet játszott, hogy a pénzügyi válság kapcsán jelentős tőke szabadult fel és áramlott be – többek között – az agrárágazatba (Erber et al., 2008). Emellett fontos még kiemelni, hogy a válság időszakát megelőzően érdemben nőtt a kereslet a gabonafélék és az olajos növények iránt az egyre szélesebb körű hasznosításuk (pl. bioüzemanyag) következtében, ami növelte az árvolatilitásukat (Darvasné Ördög et al., 2009). A válság lezárultával azonban a nyersanyagárak visszaálltak a korábbi

szintjükre. Összességében tehát az agrár-élelmiszeripar válságállónak bizonyult (Crescimanno et al., 2014).

A 2014-ben bevezetett uniós szankciók jelentősen megnövelték Oroszország mezőgazdasági teljesítményét a stratégiai célként kitűzött önellátás, a kedvezményes mezőgazdasági hitelek és a magasabb termelői árak miatt (Kalinina, 2017). Ezt a folyamatot egyéb tényezők is erősítették, például a kereskedelmi tilalom által biztosított magasabb piacvédelem, valamint a rubel jelentős leértékelődése az amerikai dollárral szemben, ami javította az orosz mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek külkereskedelmi versenyképességét (Liefert és Liefert, 2015). Emellett érdemben megváltozott Oroszország importszerkezete is, a volt szovjet tagköztársaságok szerepe jelentősen nőtt (Sági és Nikulin, 2017). A nagyobb hazai termelés és az átalakult importpiacok következtében az orosz piacok egy része nagy valószínűséggel elvesztett az uniós exportőrök számára.

A jelenleg is zajló Covid-járvány hatásait még nem lehet teljeskörűen értékelni, mivel az elemzéshez nem állnak rendelkezésre idősoros statisztikai adatok, a különböző védelmi intézkedések és korlátozások azonban megnehezítették az agrárkereskedelmet is. Ez a feltörekvő piacokat és a fejlődő országokat érintette jobban, különösen ha romlandó termékeket (virágok, gyümölcsök és zöldségek) exportálnak (World Bank, 2020). Az élelmiszer-szolgáltatás helyébe az élelmiszer-kiskereskedelem lépett, ami a vendéglátóipar bezárását és pánikvásárlásokat eredményezett (Weersink et al., 2020). Úgy tűnik, hogy az élelmiszer-ellátási lánc kiszolgáltatott a válságnak, de rugalmassága kulcsfontosságú kérdés a jelenlegi és jövőbeli kihívások megválaszolásában (Aday és Aday, 2020). De ennek a sokknak az első, drámai hatása csak néhány hónapig tartott, azt követően az árak és a termelés visszatért a korábbi szintjére például Észak-Amerikában (Kanada, USA), ezért a rugal-

masság tűnik a jövő ellátási láncával kapcsolatos legfontosabb kihívásnak (Weersink et al., 2020). Ennek a különböző érdekeltek közötti folyamatos párbeszéd és egyeztetés az előfeltétele (Mussell et al., 2020). A válságok felgyorsíthatják a regionális integrációt, különösen az erőforrásokkal jobban ellátott országok esetében (Morsy et al., 2020). Heck et al. (2020) szerint az ellenálló képesség növelése szintén rendkívül fontos, például a termelési kapacitásoknak az exportfüggő, nem élelmiszeripari termékek termeléséről a helyi élelmiszer-termelésre történő átállításával, például a kelet-afrikai virágtermelést zöldségtermelésre.

Kereskedelmi nehézségek esetén az agrárkereskedelem többlete hozzájárul a még magasabb élelmiszerbiztonsági szint eléréséhez. Verpoorten et al. (2013) szerint a magasabb élelmiszerárak javították a nettó élelmiszer-termelők élelmiszer-biztonságát. Azt is megállapították, hogy az erőteljes GDP-növekedés ellensúlyozhatja a magas élelmiszerárak negatív hatásait. Ezek a hatások azonban országonként és ágazatonként eltérőek. A jelentős termelési többlet segíthet a lakosság megfelelő élelmiszerbiztonságában, de komoly problémákat is felvethet. Például a holland vágott virág és a burgonya piaci összeomlottak, valamint a korábbi terjesztési csatornákról az újakra (szupermarketek, online értékesítés) való átállás nehézkes volt (Poppe, 2020). A rövid távú következmények csak akkor maradnak korlátozottak, ha (Heck et al., 2020)

- a gazdálkodók hozzáférése a termeléshez szükséges inputokhoz;
- biztosított az élelmiszerek szállítása;
- a munkaerő migrációja akadálytalan.

Daglis et al. (2020) a koronavírus globális hatásait elemezte a zab és a búza piacán. A rendelkezésükre álló adatok alapján pozitív hatást azonosítottak, vagyis azt, hogy a Covid-járvány jelentősen hozzájárult ezen termények árának növekedéséhez. Ilyen esetben a – megfelelő – kormányzati

intézkedések nagyon fontosak. A célzott válságkezelő tervek segítik a nagyobb kibocsátás elérését, emellett a nettó élelmiszer-importáló országok (például Horvátország) mezőgazdasági és élelmiszeripari kapacitásainak a növelése jelentősen csökkentheti a különböző válságok negatív hatásait (Dokić et al., 2020). A hatások tompításában több tényező is szerepet játszhat, mint például az infrastruktúra (közlekedés, internet) vagy az élelmiszerlánc fejlettsége (Fan et al., 2021). Mindemellett azt is látni kell, hogy ha a válság nem is eredményezett tartós ellátási problémákat, a fogyasztói jövedelmek csökkenése megehezíthette a vásárlásokat (Yeung és Kerr, 2021).

Agrárgazdasági szempontból többféle lehetőség áll rendelkezésre a jövőbeli válságok hatásainak a tompítására:

- az oktatás és a (szak)tanácsadási rendszer fejlesztése;
- beruházási támogatás (gépek és épületek);
- hatékonyabb termelés (például nagy termőképességű és ellenálló vetőmag használata, precíziós gazdálkodás – különösen a talaj és a növények igényeihez szabott egyedi inputfelhasználással –, a betakarítást követő fázisok hatékonyabb menedzsmentje stb.);
- a mezőgazdasági termékek feldolgozottsági szintjének a növelése, valamint a feldolgozóipar fejlesztése;
- az agrárkereskedelem fejlesztése.

A cikk a következő kutatási kérdésekre kíván választ adni: milyen hatást gyakorolnak a válságok az agrárgazdaságra? Ez mennyiben függ a kereskedelmi kapcsolatoktól és a kereskedelem szerkezetétől? Az agrárkereskedelem szempontjából mi lenne ajánlott a válságok kezelésére? A cikk felépítése a következő. A második fejezet bemutatja az anyagot és módszert. A harmadik fejezet áttekintést nyújt a magyar mezőgazdasági ágazatról. A negyedik fejezet a magyar agrárkereskedelmet elemzi. Az

I. táblázat

**A mezőgazdasági termelés struktúrája 2000–2016^{a)} között
(The structure of the agricultural production, 2000–2016)**

	2000	2003	2005	2007	2010	2013	2016
Az egyéni gazdaságok száma	958 534	765 608	706 877	618 651	561 030	479 166	421 870
A társas vállalkozások száma	6 954	7 813	7 927	7 405	7 970	8 090	9 388
Földhasználat, egyéniék, ha	2 614 327	2 357 689	2 355 326	2 262 824	2 418 537	2 467 616	2 724 350
Földhasználat, társas vállalkozások, ha	3 833 829	3 472 092	3 800 909	3 740 724	2 191 548 ^{b)}	2 121 676	1 945 917
Átlagos üzemméret, egyéniék, ha	2,73	3,08	3,33	3,66	4,31	5,15	6,46
Átlagos üzemméret, társas vállalkozások, ha	551,31	444,40	479,49	505,16	274,97	262,26	207,28
Országos átlag, ha	6,68	7,54	8,61	9,59	8,10	9,42	10,83

^{a)} A 2020-as általános mezőgazdasági összeírás előzetes eredményei alapján a táblázatban látható tendenciák tovább folytatódtak.

^{b)} 2007-ig a KSH a tulajdonban lévő és a hasznosított földeket egyirtésen kezelte, az azt követő összeírások viszont csak a hasznosított mezőgazdasági területet tartalmazzák.

Forrás: saját szerkesztés a KSH (2020n) alapján

utolsó fejezet tartalmazza az összefoglalást és a következtetéseket.

ANYAG ÉS MÓDSZER

Az elemzésekhez a cikk nyilvánosan elérhető adatforrásokat használ. A magyar mezőgazdasági ágazathoz kapcsolódó területekhez (termelési szerkezet és az alapvető mezőgazdasági mutatók) a Központi Statisztikai Hivatal adattáblái kerültek felhasználásra. A termelési és hozam adatok az Élelmiszer- és Mezőgazdasági Világszervezet (*Food and Agriculture Organization*, FAO) adatain alapulnak. Végezetül az agrár-élelmiszeripari adatok a Világbank WITS (*World Integrated Trade Solution*) adatbázisából származnak. A HS-2 (*Harmonized System*, Harmonizált Áruleíró és Kódrendszer) szintű adatok a 2000–2019 közötti időszakra kerültek letöltésre az agrártermékcsoportokra (1–24. termékcsoportok).

Azon adatsoroknál, ahol nem volt lehetőség ugyanezen időszak bemutatására (például az élelmiszeripari foglalkoztatás és bruttó hozzáadott érték), ott a legkorábbi elérhető évtől kezdődik az elemzés.

A MAGYAR MEZŐGAZDASÁG LEGFONTOSABB JELLEMZŐI

A magyar mezőgazdaságra a sok kisebb méretű (döntően) egyéni gazdaság és a kevés, de nagyobb átlagos üzemméretű társas vállalkozás jellemző. Ez az úgynevezett duális termelési szerkezet. Az 1. táblázat összefoglalja a vizsgált időszakra eső hét gazdaságszerkezeti (2003, 2005, 2007, 2013 és 2016) és általános mezőgazdasági összeírás (2000 és 2010) eredményeit. A táblázat adataihoz kapcsolódóan azonban ki kell emelni, hogy a mezőgazdasági termelés szempontjából lényegesebb azon gazdaságok száma, amelyek területalapú (alap-)támogatásban részesülnek. A Magyar Államkincstár adatai szerint 2016-ban 173 578 ilyen gazdaság volt, ami a KSH által számbavett gazdaságoknak mindössze a 41%-a (Szerletics, 2018).

A fenti adatok alapján a termelési egységek száma meredeken csökkenő tendenciát mutat. Ez a tendencia azonban két alkategóriára bontható. Az egyéni gazdaságok száma 2000 és 2016 között kevesebb mint a felére csökkent, míg a társas vállalkozásoké 35%-kal nőtt. Figyelemreméltó az egyéni termelők üzemkonszolidációja, ami kevesebb gazdát és nagyobb átlagos földterületet eredményezett. Bár ez utóbbi több mint kétszeresére nőtt, az átlagos 6,46 ha üzemméret még mindig nagyon alacsony. Ez a birtokkoncentráció a többi új tagállamban is megfigyelhető. Ezzel szemben a társas vállalkozások tekintetében a földhasználat folyamatosan csökkenő tendenciát mutat. A csökkenő területhasználat kisebb átlagos földterületet eredményez. Azt azonban ki kell emelni, hogy ez utóbbi nagyobb csökkenést mutat, mint az előbbi. Ezt a folyamatot két agrárpolitikai változás eredményezte: a területalapú támogatás maximálása (176 000 euró/gazdaság) és a földtörvény földhasználati korlátja (alapesetben 1200 ha/gazdaság, míg a kedvezményes birtokmaximum 1800 ha), ami a nagy gazdaságok

felosztását eredményezte annak érdekében, hogy ne veszítsék el az alaptámogatás egy részét, illetve eleget tegyenek a földtörvény előírásainak (Mizik, 2019).

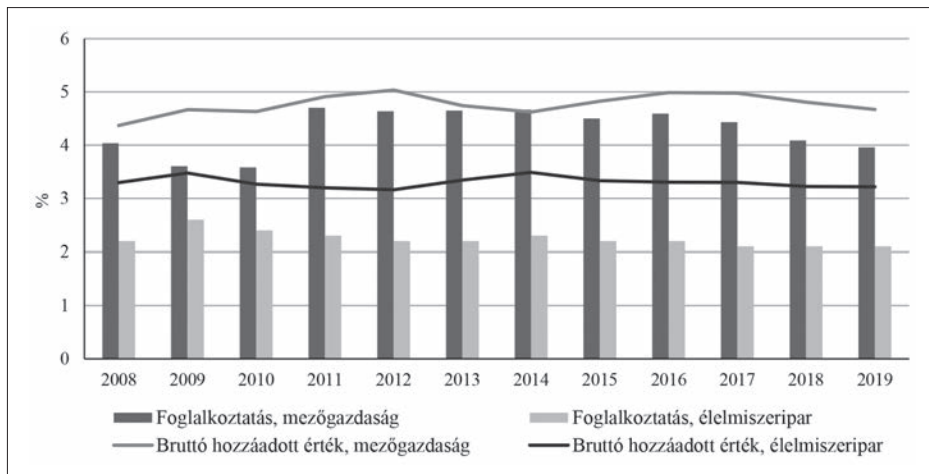
Az agrárágazat fontosságának értékelésére alkalmas mutatók a foglalkoztatás és a bruttó hozzáadott érték. Az 1. ábra a mezőgazdaság és az élelmiszeripar értékeit mutatja be. Ezek az ágazati adatok 2008-tól állnak rendelkezésre, ezt megelőzően az élelmiszeripar kizárólag a feldolgozóipar részeként szerepel.

Amennyiben tisztán a foglalkoztatás és a bruttó hozzáadott értékek szempontjából nézzük, akkor a mezőgazdaság fontosabb szerepet játszik az élelmiszer-gazdaságban, mint az élelmiszer-, ital- és dohányipar (a továbbiakban: élelmiszeripar). A fenti értékek nagyon szűk tartományban ingadoztak, például a mezőgazdasági foglalkoztatás aránya 3,6% és 4,7% között volt, vagy az élelmiszeripar bruttó hozzáadott értéke 3,2-3,5% között maradt az elemzett időszak egészében.

A mezőgazdaság teljesítménye kibocsátásának nagyságával mérhető. A növény-

1. ábra

A mezőgazdasági és az élelmiszeripari foglalkoztatás és bruttó hozzáadott érték 2008–2019 között, százalék
(*Employment and gross value added of the agri-food sector (%), 2008-2019*)

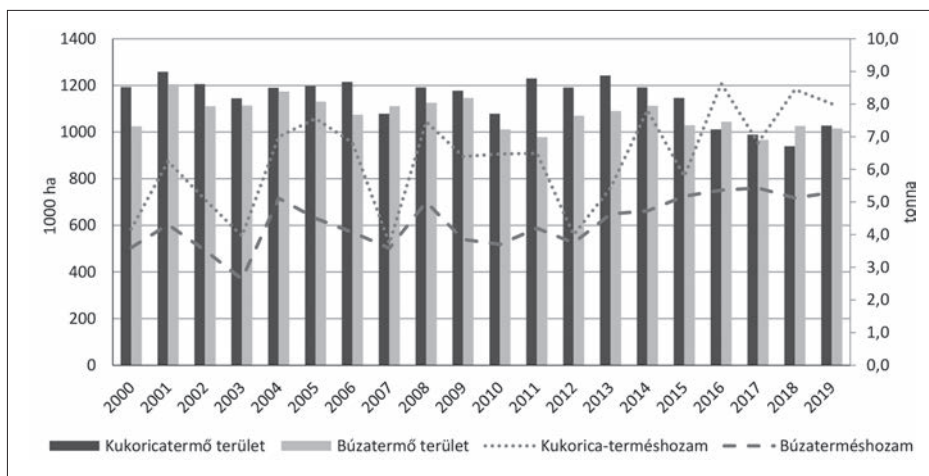

Forrás: saját szerkesztés KSH (2020b, c) alapján

2. ábra

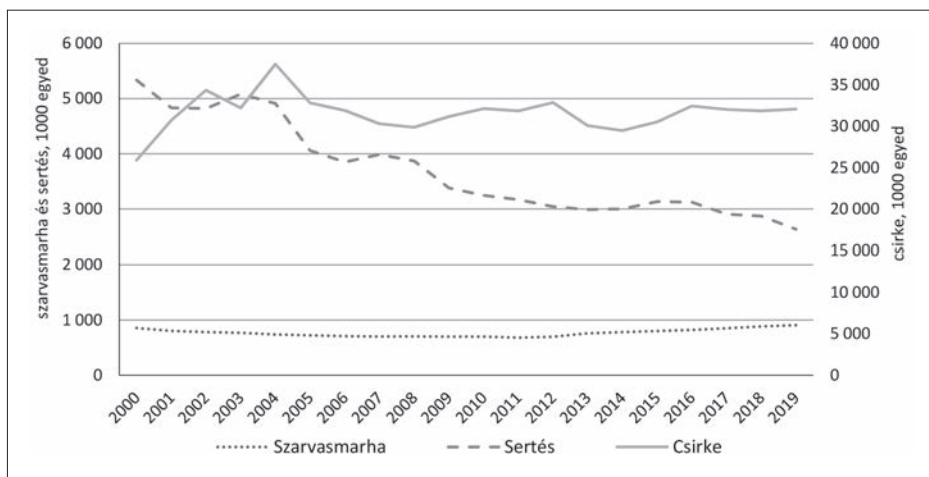
A két legfontosabb növényi kultúra termőterülete és termésátlaga 2000–2019 között
(Area and yield of the major two crops)

Forrás: saját szerkesztés FAO (2020a) alapján

3. ábra

A három legfontosabb állatfaj állományának alakulása 2000–2019 között
(Herd size of the major three livestock types)

Forrás: saját szerkesztés FAO (2020b) alapján

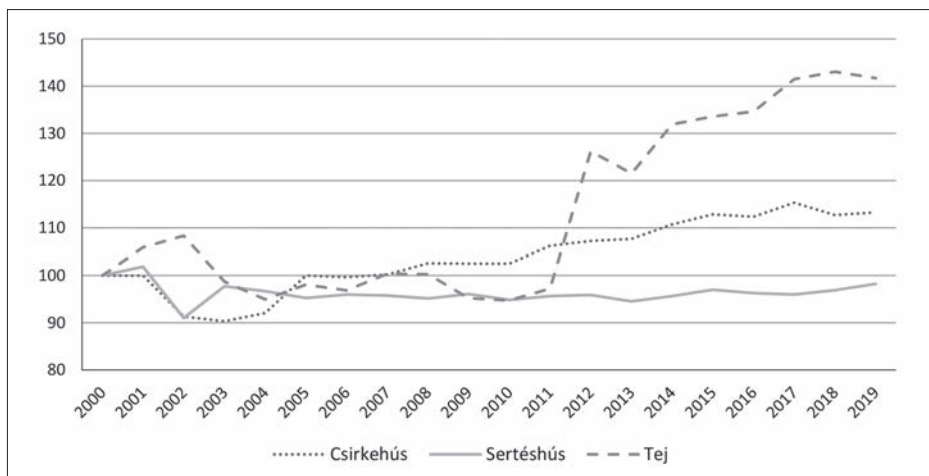
termesztésben a termelés nagyságát két változó, a termőterület és a termésátlag határozza meg. A 2. ábra ezek értékeit mutatja be a két fő növénykultúra, a kukorica és a búza esetében.

A kukorica termőterülete a legnagyobb, az elemzett évek többségében 1 millió hek-

tár felett volt. Emellett ennek a növénynek a legmagasabb a termésátlaga is. A 2003-ban, 2007-ben vagy 2012-ben bekövetkezett meredek visszaeséseket a kedvezőtlen időjárási viszonyok, a késő áprilisi hó és a nyári hőhullámok (2003), az aszály és a hőhullámok (2007), valamint a nagyon

4. ábra

**A három legjelentősebb állati termék hozamának alakulása, 2000=100%
(Yield changes of the major three livestock types, 2000=100%)**

Forrás: saját szerkesztés FAO (2020c) alapján

forró és rendkívül száraz augusztus (2013) okozták. Bár a búza hozama alacsonyabb, mint a kukoricaé, de nagyobb ellenállást mutatott a szélsőséges időjárási viszonyokkal szemben. Jobb termelési technológiák és az öntözés alkalmazása lenne a kulcsa a nagyobb és stabilabb termelésnek.

Az állattenyésztési ágazatot tekintve élő állat szintjén a három fő „termék” a csirke, a sertés és a szarvasmarha száma, míg termékszínten a csirke- és a sertéshús, valamint a tej. A 3. ábra a három fő állatfaj állományának alakulását, míg a 4. ábra a hozzájuk kapcsolódó termékek hozamát mutatja be.

A fentiekből kitűnik, hogy a csirke és különösen a szarvasmarha állománya stabil volt az elemzett időszakban, a sertésszám azonban jelentősen, 5,3 milliőről 2,6 millióra csökkent 20 év alatt. Ennek az okai sokrétűek, amit az EU-csatlakozás ráadásul felgyorsított. Az élesebb piaci verseny, az elégtelen beruházási támogatások és a piaci bizonytalanság egyaránt negatív hatást gyakorolt a sertésállományra, különösen az egyéni gazdaságokban (Vinklerné Rajcsányi, 2017). Fontos kiemelni, hogy a hazai árakat az EU felvásárlási árai határoz-

zák meg, amelyben a hatékonyabb nyugat-európai termelők árai tükröződnek, aminek következtében egyre több veszteséges gazdaság kénytelen kivonulni az ágazatból (Aliczki et al., 2013). A problémát súlyosbítja, hogy a termelők jelentős részének nincs lehetősége a takarmány előállítására, ezért nagyobb a kitétségük (Béládi, 2017). A kereslet oldaláról kiemelésre érdemes a fogyasztói szokások változása és az árérzékenység (Dunay és Vinkler-Rajcsányi, 2016). Másrészt a szarvasmarha-ágazat jelentős termeléshez kapcsolódó támogatásban részesül, különösen a tejelő szarvasmarha-ágazat. Mindez jelentős függőséghez vezetett, mivel a támogatás átlagos mértéke az ágazat adózás előtti eredményének a 130–170%-a között mozog (Czerván, 2017).

Ami a termelési hatékonyságot illeti, a csirke húskihozatala 13%-kal nőtt az elmúlt 20 évben. Mivel a sertésé már 2000-ben is magas volt, ezért további, érdemi növekedés már nem volt lehetséges. A tejhozam 2012-ben jelentősen nőtt, az évi 5381 liter/egyedről 6985 literre (FAO, 2020c). Ez a növekvő tendencia 2018-ig tartott, majd 2019-ben kismértékben csökkent (4. ábra).

AZ AGRÁR-ÉLELMISZERIPAR KERESKEDELMI TELJESÍTMÉNYE

EU-tagállamként Magyarország szoros kereskedelmi kapcsolatban áll a többi tagállammal. Ez jól láthatóvá válik, ha összehasonlítjuk az EU és a világ export- és importrészesedését a magyar kereskedelemből. Az EU relatív jelentősége mellett a 2. táblázat ezeket az arányokat mutatja be.

A magyar agrárexport átlagosan 6,89–8,75%-kal járul hozzá a teljes exporthoz, amely arány sokkal alacsonyabb az importoldalón (3,51–5,97%). Ez a tény az ágazat exportorientált jellegét mutatja. Az agrárkülkereskedelem mindkét szinten (EU28 és világ), valamint mindkét kereskedelmi irányban (export és import) egyre fontosabbá vált. Emellett a 2. táblázat alapján az is látható, hogy az EU külkereskedelmi jelentősége az elemzett időszakban nőtt, részaránya az agrárexportban magasabbá vált, mint a teljes exporton belüli részaránya (2015–2019-ben 84,92%, szemben a 79,96%-kal). Az importoldal tekintve Magyarország szinte teljes szükségletét a többi tagországból szerzi be, míg az összesített behozatal sokkal diverzifikáltabb (92,45%, szemben a 76,23%-kal).

Az agrárkereskedelem nemzetközi ver-

senyképességét az export és az import, valamint azok egyenlegének alakulása szemlélteti. Az 5. ábra áttekintést nyújt a 2000 és 2019 közötti időszakról. Mind az export, mind az import jelentősen nőtt, valamint a magyar agrárkereskedelem egyenlege az elemzett 20 év alatt végig pozitív maradt.

Az 5. ábra alapján összesen két visszaesés azonosítható, az első 2009-ben következett be a globális pénzügyi válság következményeként. Ennek hatására az export erőteljesebben csökkent, mint az import, ezért a kereskedelmi többlet is csökkent. A hatás eltérő mértékben érintette a hazai mezőgazdasági vállalkozásokat. Fáró et al. (2020) üzemméret szerint csoportosította a szereplőket és a válság pénzügyi eredményre gyakorolt hatásait vizsgálta. Megállapították, hogy ez leginkább a mikro- és kisvállalkozásokat érintette. A kereskedelem visszaesésének negatív hatásai alapvetően a termelőkön csapódtak le (3. táblázat). A hatások közül kiemelésre érdemes még a fogyasztói jövedelmek csökkenése, a nagyobb árvolatilitás vagy a növekvő valutaárfolyam-kockázat (Potori et al., 2010). Ugyanakkor érdemes megjegyezni, hogy például a közvetlen versenytársunknak számító Lengyelországhoz képest a magyar agrárkereskedelem jobban teljesített a válság alatt, mivel az egyenlege kisebb

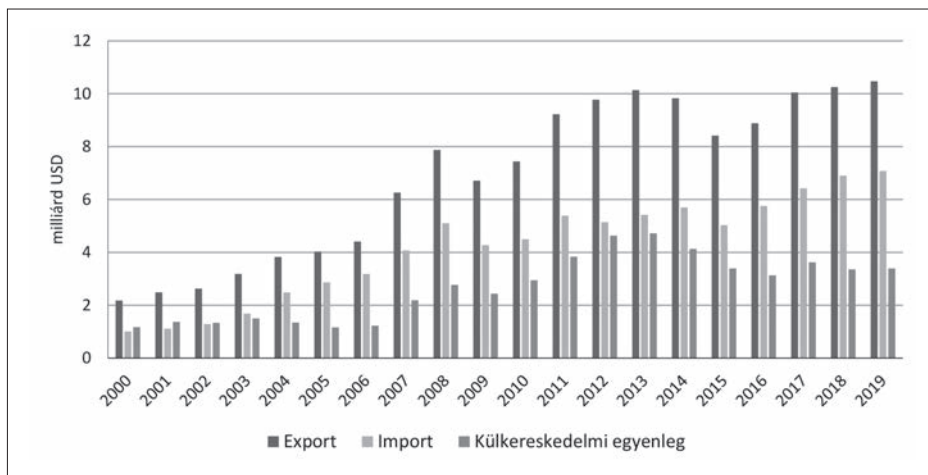
2. táblázat

A magyar agrárkülkereskedelem jelentősége az EU28 és a világ szintjén, százalék
(*Importance of the Hungarian agri-food trade on world and EU-28 levels*)

Mutató	Kereskedelem irányja/szintje	2000–2004	2005–2009	2010–2014	2015–2019
Agrárexport aránya	EU28	6,65	6,98	9,49	9,07
	világ	7,57	6,89	8,75	8,54
EU28 exportrészaránya	agrárexport	74,54	81,39	84,21	84,92
	összes export	84,76	80,75	77,78	79,96
Agrárimport aránya	EU28	3,68	6,12	6,99	7,24
	világ	3,51	4,60	5,37	5,97
EU28 importrészaránya	agrárimport	70,05	92,60	92,51	92,45
	összes import	67,20	69,78	71,10	76,23

Forrás: saját szerkesztés World Bank (2021) alapján

5. ábra
A magyar agrárexport, import és külkereskedelmi egyenleg alakulása 2000–2019 között
(The Hungarian agri-food exports, imports, and trade, 2000–2019)

Forrás: saját szerkesztés World Bank (2021) alapján

mértékben csökkent (Darvasné Ördög et al., 2009). A szerzők azt is kiemelték, hogy azok az országok voltak a válság nyertesei, amelyeknél az exportban jelentős az alapanyagok részaránya, mint például a gabonafélék és az olajos növények hazánk esetében.

A 2014–2015-ös visszaesést az Orosz Föderáció elleni uniós szankciókra adott válaszlépések okozták. Oroszország nemcsak Magyarország, hanem több másik új tagállam fontos kereskedelmi partnere volt. Amikor betiltásra került az agrárexport, Magyarországnak új piacokat kellett volna találnia. Mivel ezzel más tagállamok is szembesültek, ezért a hirtelen előálló agrárterméktöbblet hatására az EU-n belüli árak csökkenni kezdtek (3. táblázat). Termelői szinten a sertés- és tejágazat voltak a legnagyobb vesztesek (Sági és Nikulin, 2017). Ezzel szemben a gabonafélék és az olajos növények termelői a növekvő piaci árak következtében jól jártak (Wagner, 2010). Összességében ez a válság erősebb hatást gyakorolt az exportra, mint az importra, ezért csökkent a külkereskedelmi aktívum.

Összefoglalóan mindkét válság negatívan érintette a magyar agrárkereskedelmet, de az exportoldalt erősebben sújtották, mint az importoldalt. A 3. táblázat az elemzett két válság regionális hatásait mutatja be. Bár a változások nem voltak olyan mértékűek, hogy a pozitív kereskedelmi egyenleggel rendelkező országok negatívba forduljanak, azonban a termelői árak igen jelentősen csökkentek. A globális pénzügyi válság jelentős, 11,47–32,02% közötti visszaesést okozott a térségben. Ugyanez a csökkenés – Csehországot leszámítva – „mindössze” 1,69–11,73% volt 2014-ben. Azonban ehhez még hozzá kell tenni, hogy a tízből hét ország esetében az árcsökkenés 2015-ben tovább folytatódott (FAO, 2021b). Mindez abból adódott, hogy az orosz piacra szánt romlandó termékeket a hazai piacokon kellett értékesíteni, ahol a többletkínálat a termelői árak jelentős csökkenését eredményezte, különösen a tejtermékeknél, ahol ennek a mértéke a 30–50%-ot is elérte (Dreve et al., 2015). Hasonlóan negatívan érintette az embargó az EU zöldség-gyümölcs ágazatát is (Boulangier, 2016).

3. táblázat

A 2008-as és 2014-es válság hatásai az új tagországokra, százalék^{a)}
(The impacts of the 2008 and 2014 crises on the new member states)

	Termelői ár, 2009/2008	Kereskedelmi egyenleg, 2009/2008	Termelői ár, 2014/2013	Kereskedelmi egyenleg, 2014/2014
Bulgária	-24,13	P/P	-1,69	P/P
Csehország	-31,77	N/N	0,28	N/N
Észtország	-19,61	N/N	-5,37	N/N
Lettország	-29,19	N/N	-10,30	P/P
Litvánia	-32,02	P/P	-11,73	P/P
Lengyelország	-13,95	P/P	-9,27	P/P
Magyarország	-15,09	P/P	-8,60	P/P
Románia	-11,47	N/N	-7,13	P/P
Szlovénia	-20,39	N/N	-9,11	N/N
Szlovákia	-30,14	N/N	-9,30	N/N

^{a)} P=pozitív, N=negatív.

Forrás: saját szerkesztés FAO (2021a, b) alapján

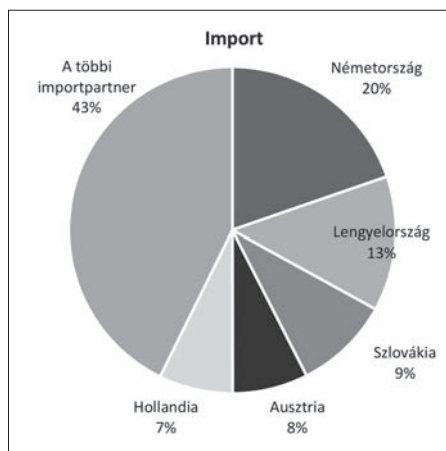
A magyar export- és az importpiac egyaránt erősen koncentrált. Az öt legfontosabb exportpartner részesedése 52%, míg az importoldalon ugyanez az érték 57% (6. ábra). Ország szinten Németország Magyarország legfontosabb kereskedelmi partnere. Az exportoldalon Németországot Románia, Olaszország, Ausztria és Lengyelország követi. Ha bővítjük ezt a listát, akkor Szlovákia, Cseh-

ország és Hollandia következik. Az importoldalon Lengyelország, Szlovákia, Ausztria és Hollandia követi Németországot. A kibővített lista itt sem tartalmaz meglepetést, mivel Csehország, Olaszország és Románia található a 6–8. helyeken.

Az agrárkereskedelmet termékcsoport szinten elemezve további információk gyűjthetők. Az exportoldal koncentráltabb,

6. ábra

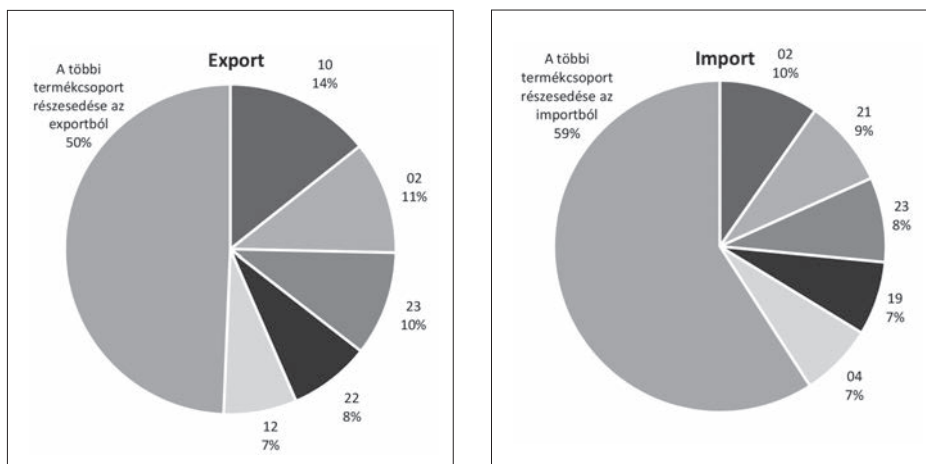
A legfontosabb magyar agrárkereskedelmi partnerek 2019-ben
(The major Hungarian agri-food trade partners, 2019)

Forrás: saját szerkesztés World Bank (2021) alapján

7. ábra

A legfontosabb magyar agrárexport és -import termékcsoportok 2019-ben
(The major Hungarian agri-food export and import product groups, 2019)

Forrás: saját szerkesztés World Bank (2021) alapján

az öt fő termékcsoport részesedése 50% (7. ábra, bal oldal). Ezek a gabonafélék (10); hús és húsfélék (02); élelmiszeripari melléktermékek és takarmány (23); szeszes italok és ecet (22); valamint olajos magvak és olajos gyümölcsök (12). A legfontosabb magyar exporttermék a gabonafélék, illetve a top 5 listán még egy nyersanyag, az olajos növények szerepel. Ezen termékek feldolgozása és magasabb hozzáadott értékkel történő exportja hosszú távú, stratégiai nemzeti cél kell, hogy legyen.

Az importoldalon a fő termékcsoportok a hús és húsfélék (02); különféle ehető készítmények (21); élelmiszeripari melléktermékek és takarmány (23); különféle cukrászati termékek (19); valamint tejtermékek, tojás és méz (04). Az összesített részarányuk 41% (7. ábra, jobb oldal). Jól látható, hogy az exporttal ellentétben az összes fő importtermék feldolgozott áru. Ez a kereskedelmi struktúra nagyon kedvezőtlen, mivel az érdemi hozzáadott érték alapvetően nem Magyarországon képződik. Azonban azt is tisztán kell látni, hogy a nyugat-európai piacokra – az alapanyagokhoz képest – sokkal nehezebb a feldolgozott termékekkel

bejutni (Szabó, 2019). Ezen a területen mélyreható változás csakis kormányzati támogatással érhető el, amelynek az eszközei például a különféle kedvezmények és egyéb ösztönzők, az infrastrukturális beruházások és a külföldi tőkebefektetések elősegítése (Dokić et al., 2020).

A jelenleg zajló koronavírus-járványról csak korlátozott mennyiségű hivatalos adat áll rendelkezésre. A hazai mezőgazdasági termelés mennyiségben kissé csökkent, de értékben növekedett 2020-ban 2019-hez képest (Ehretné Berczi, 2020a). A mezőgazdasági és élelmiszeripari kereskedelem legfrissebb rendelkezésre álló nemzeti adatai szerint (2020 első hat és kilenc hónapja) semmi sem utal arra, hogy a jelenleg is zajló koronavírus-válság ugyanolyan visszaesést okozott volna az agrárkereskedelemben, mint a két előző. Sőt, a várakozásokkal ellentétben mind a mezőgazdasági, mind az élelmiszeripari export, mind az import nőtt 2020 első kilenc hónapjában az előző évhez képest (4. táblázat). Ráadásul az export bővülése meghaladta az importét, ami még magasabb kereskedelmi többletet eredményezett.

4. táblázat

**A koronavírus hatása az agrárkereskedelemre 2019–2020-ban
(The impacts of the pandemic on the agri-food trade)**

	Export		Import	
	2019 jan.–szept.	2020 jan.–szept.	2019 jan.–szept.	2020 jan.–szept.
Élelmiszer-gazdaság, millió euró	6 992	7 167	4 604	4 724

Forrás: Ehretné Berczi (2020b)

Az export és az import növekedése mellett a nyersanyagárak is stabilak maradtak (World Bank, 2020). Ez tovább erősíti, hogy a Covid–19-járványnak más hatása volt az agrárkereskedelemre, mint az előző két válságnak. Ezenkívül úgy tűnik, hogy az agrár-élelmiszeripar válságállóbb az ellátási lánc nagyobb rugalmassága és a nagymértékben integrált uniós piacok miatt. A hatások azonban eltérő módon jelentkeztek a lánc egyes szereplőinél: míg a hiper- és szupermarketek a forgalom jelentős (olykor túlzó) mértékű növekedését tapasztalták, addig például a lezárások és korlátozások következtében a Horeca (*Hotels, Restaurants, Cafés*) szektor lényegében leállt. Azonban a válság okozta kezdeti nehézségek felerősítették a nettó élelmiszerimportőr országokban az önellátás irányába történő elmozdulás igényét (Doucha, 2021). Összességében elmondható, hogy a hazai pozitív élelmiszer-gazdasági kereskedelmi mérleg alapvetően előnyösnek bizonyult a jelenlegi válság alatt, mivel például magasabb élelmiszer-biztonságot és bővülő exportlehetőségeket eredményezett.

ÖSSZEFOGLALÁS, KÖVETKEZTETÉSEK

A kapcsolódó szakirodalom alapján a legutóbbi két válság (globális pénzügyi válság, az EU Oroszország elleni szankciói) közös hatásai a csökkenő élelmiszerbiztonság és a magasabb árak voltak. Ezek különösen negatívan érintették a kevésbé fejlett, illetve azon országokat, amelyek behozatalra szorulnak az agrár-élelmiszeripari termékekből. Előbbieknél mindez alultápláltsághoz

vagy akár éhezéshez is vezethetett a szegényebb háztartások körében, míg az utóbbiaknak élelmiszerhiánnyal és élelmiszer-ellátási problémákkal kellett szembenéznük. Mindezek következtében a hatékonyabb termelést célzó különböző kormányzati politikák nagyon fontosak. Ez csökkentheti a külföldi (élelmiszer)függőséget, növelheti az élelmiszerbiztonságot, valamint hozzájárulhat egy válságállóbb agrárágazathoz. A bővülő termelés alacsonyabb árakhoz vezet, ami segítheti a szegényebb háztartásokat a megfelelő mennyiségű élelmiszerhez való hozzáférésben.

Az nyilvánvaló, hogy a válsággal kapcsolatos problémák teljesen eltérőek az agrár-élelmiszeripari aktívummal (többség) és passzívummal (hiány) rendelkező országokban. A negatív agrárkereskedelmi egyenlegű országok sérülékenyebbek lehetnek a válságokkal szemben, különösen akkor, ha ez kereskedelmi korlátozásokkal jár együtt. A feltörekvő piacok és a kevésbé fejlett országok különösen ki vannak téve az ilyen eseményeknek. Termékalapon vizsgálva a hatásokat elmondható, hogy az alapanyagok és a romlandó termékek kitétsége sokkal nagyobb, mint a feldolgozott vagy kevésbé romlandó áruké.

Magyarországon relatíve nagy az élelmiszer-gazdaság súlya és a termelés meghaladja a belföldi igényeket. Ennek a következménye a teljes vizsgált időszak (2000–2019) alatti pozitív külkereskedelmi mérleg. Magyarország legfontosabb kereskedelmi partnerei a többi EU-tagállam, az öt fő partner részesedése 52% (exportoldal) és 57% (importoldal). Termékcsoportszinten a

gabonafélék az ország legfontosabb export-termékei, amelyet a hús és húsfélék; az élelmiszeripari melléktermékek és takarmány; a szeszes italok és ecet; valamint az olajos magvak és olajos gyümölcsök követnek. Az importoldalón a feldolgozott termékek dominálnak, mint például a hús és húsfélék vagy a különféle cukrászati készítmények. A jövőre nézve mindenképpen előnyös lenne a magasabb hozzáadott értékű termékek kivitele. Ugyanakkor az is tény, hogy például a 2008-as pénzügyi válság idején éppen a gabonafélék és az olajos növények növekvő exportja segítette a magyar élelmiszer-gazdaságot – bár az ebből adódó lehetőséget több ország is (például Brazília és az USA) jobban ki tudta használni (Darvasné Ördög et al., 2009).

A kereskedelmi korlátozások bevezetések problémát jelenthetett a pozitív kereskedelmi mérleg, de ez csak átmenetinek bizonyult. Úgy tűnik, hogy a pénz-

ügyi világválsággal és az orosz embargóval ellentétben a Covid–19-járvány a szigorú kezdeti lezárások ellenére sem eredményezte az agrárkereskedelem visszaesését. Az eredmények alapján Magyarország csak az agrárkereskedelmi többlet előnyeit élvezte, ami magas szintű élelmezésbiztonságot eredményezett, valamint a kiviteli többlet is bővülni tudott. Összességében az élelmiszer-gazdaság válságállóbbnak bizonyult, mint a nemzetgazdaság többi ágazata.

A jelen tanulmány alapján többféle jövőbeli kutatási irány is beazonosítható. Elsősorban érdemes lenne az elemzéseket részletesebb bontású, HS-4 vagy akár HS-6 szinten elvégezni. Emellett a számításokat, különösen az élelmiszer-gazdasági kereskedelem vonatkozásában, meg lehet ismételni a teljes 2020-as évre vonatkozó hivatalos adatok felhasználásával. Ez elősegítené a Covid–19-járvány hatásainak még pontosabb elemzését.

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

- Aliczki, K., Garay, R., Mándi-Nagy, D., Nagy, L., Varga, E. és Vőneki, É. (2013). *A magyar mezőgazdaság főbb ágazatainak helyzete, piaci kilátásai rövid és középtávon*. Agrárgazdasági Tanulmányok. Agrárgazdasági Kutató Intézet.
- Aday, S. & Aday, M. S. (2020). Impact of COVID-19 on the food supply chain. *Food Quality and Safety*, 4(4), 167–180. <https://doi.org/10.1093/fqsafe/fyaa024>
- Bélađi, K. (szerk.), Kertész, R. és Szili, V. (2017). *A főbb mezőgazdasági ágazatok költség- és jövedelemhelyzete 2013–2015*. Agrárgazdasági információk, 4. Agrárgazdasági Kutató Intézet. <https://doi.org/10.7896/ail704>
- Boulanger, P., Dudu, H., Ferrari, E. és Philippidis, G. (2016). Russian roulette at the trade table: a specific factors CGE analysis of an agri-food import. *Journal of Agricultural Economics*, 67(2), 272–291. <https://doi.org/10.1111/1477-9552.12156>
- Czerván, Gy. (2017. június 22.). *A szarvasmarha ágazat agrárgazdasági helyzete* (előadás). Magyartarka Tenyésztők Egyesülete szakmai nap, Kocsér.
- Crescimanno, M., Galati, A. és Bal, T. (2014). The role of the economic crisis on the competitiveness of the agri-food sector in the main Mediterranean countries. *Agricultural Economics*, 60(2), 49–64. <https://doi.org/10.17221/592013-AGRICECON>
- Daglis, T., Konstantakis, K. N. és Michaelides, P. G. (2020). The impact of Covid-19 on agriculture: evidence from oats and wheat markets. *Studies in Agricultural Economics*, 122(3), 132–139. <https://doi.org/10.7896/j.2058>
- Darvasné Ördög, E., Juhász, A., Tunyoginé Nechay, V. és Wagner, H. (szerk.) (2009). *A válság hatása a magyar élelmiszer-gazdasági külkereskedelemre nemzetközi összehasonlításban*. Agrárgazdasági Tanulmányok, 8. Agrárgazdasági Kutató Intézet.
- Dokić, D., Gavran, M., Gregić, M. és Gantner, V. (2020). The Impact of Trade Balance of Agri-Food Products on the State's Ability to Withstand the Crisis. *HighTech and Innovation Journal*, 1(3), 107–111. <https://doi.org/10.28991/HIJ-2020-01-03-02>

- Doucha, T. (2021). Consequences of the COVID-19 Outbreak for the Czech Agri-food Sector in 2020. *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej*, 366(1), 14–18.
- Dreve, V., Calin, I. és Bazga, B. (2015). Analysis of the impact of Russian embargo on the EU agricultural and food sector. *Scientific Papers: Series D, Animal Science*, 58, 363–368.
- Dunay, A. és Vinkler-Rajcsányi, K. (2016). Hungarian pig sector: Actual problems and prospects for the future development. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, 64(6), 1879–1888. <https://doi.org/10.11118/actaun201664061879>
- Ehretné Berczi, I. (2020a). *A mezőgazdaság 2020. évi teljesítményének I. előjelzése* (p. 11.). Statisztikai Jelentések. NAIK Agrárgazdasági Kutatóintézet.
- Ehretné Berczi, I. (2020b). *Az élelmiszer-gazdaság külkereskedelme 2020. év I–IX. hónap* (p. 29.). Statisztikai Jelentések. NAIK Agrárgazdasági Kutatóintézet.
- Erber, G., Petrick, M. & von Schlippenbach, V. (2008). Causes and consequences of rising food prices. *Weekly Report*, 4(12), 73–79.
- Fan, S., Teng, P., Chew, P., Smith, G. & Copeland, L. (2021). Food system resilience and COVID-19—Lessons from the Asian experience. *Global Food Security*, 28, p. 100501.
- FAO (2017). *The future of food and agriculture – Trends and challenges*. Food and Agriculture Organization.
- FAO (2020a). *Crops*. Letöltve 2020. december 15. <http://www.fao.org/faostat/en/#data/QC>
- FAO (2020b). *Livestock Primary*. Letöltve 2020. december 15. <http://www.fao.org/faostat/en/#data/QL>
- FAO (2020c). *Livestock Processed*. Letöltve 2020. december 15. <http://www.fao.org/faostat/en/#data/QP>
- FAO (2021a). *Crops and livestock products*. Letöltve 2021. április 30. <http://www.fao.org/faostat/en/#data/TP>
- FAO (2021b). *Producer Prices*. Letöltve 2021. április 30. <http://www.fao.org/faostat/en/#data/PP>
- Fáró, J., Lakatos, M. és Karai, É. (2020). Financial position of Hungarian agricultural companies before, during, and after the global financial crisis. *Serbian Journal of Engineering Management*, 5(1), 29–39. <https://doi.org/10.5937/SJEM2001029F>
- Heck, S., Campos, H., Barker, I., Okello, J. J., Baral, A., Boy, E., Brown, L. és Birol, E. (2020). Resilient agri-food systems for nutrition amidst COVID-19: evidence and lessons from food-based approaches to overcome micronutrient deficiency and rebuild livelihoods after crises. *Food Security*, 12(4), 823–830. <https://doi.org/10.1007/s12571-020-01067-2>
- Kalinina, K. (2017. augusztus 6.). *3 years of embargo in Russia: The winners and losers*. Russia Beyond. https://www.rbth.com/business/2017/08/06/3-years-of-embargo-in-russia-the-winners-and-losers_816898
- KSH (2020a). *Agrárcenzusok - Agrárium 2020 gazdaságszerkezeti összeírás*. Központi Statisztikai Hivatal. Letöltve 2020. december 15. https://www.ksh.hu/agrarcenzusok_gszo Utolsó megtekintés dátuma:
- KSH (2020b). *2.1.7.2. A foglalkoztatottak száma nemzetgazdasági ágak, ágazatok szerint, nemeként – TEÁOR'08 (2008–)* Letöltve 2020. december 15. https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qlfo05a
- KSH (2020c). *3.1.4. A bruttó hozzáadott érték értéke és megoszlása nemzetgazdasági áganként (1995–)*. Letöltve 2020. december 15. https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qpt002c.html
- Liefert, W. M. és Liefert, O. (2015). Russia's economic crisis and its agricultural and food economy. *Choices*, 30(1), 6. <https://doi.org/10.22004/ag.econ.200161>
- Mizik, T. (2019). A közös agrárpolitika 2013. évi közvetlen támogatási rendszerének hatásai a magyar mezőgazdaságra. *Közgazdasági Szemle*, 66(11), 1210–1229. <https://doi.org/10.18414/KSZ.2019.11.1210>
- Morsy, H., Salami, A. & Mukasa, A. N. (2020). Opportunities amid COVID-19: Advancing intra-African food integration. *World Development*, 139, p. 105308. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2020.105308>
- Mussell, A., Bilyea, T. és Hedley, D. (2020). *Agri-food supply chains and Covid-19: Balancing resilience and vulnerability*. Independent Agri-Food Policy Note. Agri-Food Economic Systems.
- Poppe, K. (2020). Covid-19 will Change the Agri-food System—but how? *EuroChoices*, 19(3), 20–25. <https://doi.org/10.1111/1746-692X.12276>
- Potori, N., Garay, R. & Popp, J. (2010). Lessons learned from the impacts of the global financial and economic crisis on the agro-food sector of Hungary. *Economics and Rural Development*, 6(2), 7–16.

- Sági, J. és Nikulin, E. E. (2017). The economic effect of Russia imposing a food embargo on the European Union with Hungary as an example. *Studies in Agricultural Economics*, 119(2), 85–90. <https://doi.org/10.22004/ag.econ.262426>
- Szabó, J. (2019). Az agrárkülkereskedelem kérdései. *Gazdálkodás*, 63(2), 139–159. <https://doi.org/10.22004/ag.econ.288632>
- Szerletics, Á. (2018). Degressivity, capping and European farm structure: New evidence from Hungary. *Studies in Agricultural Economics*, 120(2), 80–86. <https://doi.org/10.7896/j.1811>
- Verpoorten, M., Arora, A., Stoop, N. & Swinnen, J. (2013). Self-reported food insecurity in Africa during the food price crisis. *Food Policy*, 39, 51–63. <https://doi.org/10.1016/j.foodpol.2012.12.006>
- Von Braun, J. (2008). *Food and financial crises: Implications for agriculture and the poor*. Vol. 20. International Food Policy Research Institute
- Wagner, H. (2010). A válság hatása a magyar élelmiszer-gazdasági külkereskedelemre nemzetközi összehasonlításban. *Gazdálkodás*, 54(1), 26–36. <https://doi.org/10.22004/ag.econ.99072>
- Weersink, A., von Massow, M., Bannan, N., Ifft, J., Maples, J., McEwen, K., McKendree, M., Nicholson, C., Novakovic, A., Rangarajan, A., Richards, T., Rickard, B., Rude, J., Schipanski, M., Schnitkey, G., Schulz, L., Schuurman, D., Schwartzkopf-Genswein, K., Stephenson, M., Thompson, J. és Wood, K. (2020). COVID-19 and the agri-food system in the United States and Canada. *Agricultural Systems*, 188, p. 103039. <https://doi.org/10.1016/j.agsy.2020.103039>
- Vinklerné Rajcsányi, K. (2017). *A magyar sertéstartó egyéni gazdaságok pénzügyi elemzése*. PhD értekezés [Szent István Egyetem, Gödöllő].
- World Bank (2020). *Commodity Markets Outlook, April*. World Bank report.
- World Bank (2021). *World Bank's World Integrated Trade Solution database*. Letöltve 2021. 01. 20. <http://wits.worldbank.org/>
- Yeung, M. és Kerr, W. A. (2021). Canadian Agri-Food Export Opportunities in a Covid-19 World. *The School of Public Policy Publications, SPP Briefing Paper*, 14(5), 39.

Summary

THE “CRISIS PERFORMANCE” OF THE HUNGARIAN FOOD ECONOMY

By: Mizik, Tamás

Keywords: agriculture, food industry, trade surplus, crisis

JEL: Q02, Q17

Crises affect the whole economy, but their impacts vary from sector to sector. The last two crises from Hungarian aspect (the global financial crisis in 2008 and the embargo against Russia in 2014) have resulted in a decline in international agri-food trade and an increase in agricultural prices. Hungary had an agri-food trade surplus even before the EU accession which increased significantly after the accession. The purpose of this article is to give an overview of the impacts of the past 3 crises on the Hungarian agri-food industry. According to the results, the type of products (raw material vs. processed product, perishable vs non-perishable goods, etc.) and the level of trade integration matter among other issues. To this end, the article provides an overview of the Hungarian agricultural production and agri-food trade performance. As Hungary is strongly integrated into the EU's single market, therefore trading mainly happens with other member states, and its most important trade partner is Germany. At the product level, it can be seen that the share of raw materials is higher on the export side (cereals and oilseeds) compared to the import side (e.g., meat and meat products or various confectionery products). Based on the results, the impacts of the coronavirus were different from that of the two previous crises. The Hungarian exports are expanded despite transport difficulties, which resulted in a growing trade surplus. Besides, international food prices have remained stable. Overall, Hungary was able to take advantage of this crisis, as its overproduction resulted in an even higher food security and an increasing agri-food trade surplus.